

УДК 323.27(470+571)«1917»

Микола Вітенко

**Велика Російська революція:
український та російський дискурси**

Дана стаття присвячена дослідженню трактування передумов, причин, обставин, хронологічних рамок, рушійних сил та наслідків Великої Російської революції сучасними російськими та українськими науковцями, публіцистами, авторами підручників, журналістами тощо. Звертається увага на розбіжності у поясненні подій столітньої давності між представниками різних історичних шкіл, висвітлюється вплив на них політичних ідеологій. Автором показано основні версії і тлумачення подій у Росії в перші десятиліття ХХ ст.

Ключові слова: революція, Перша світова війна, Велика Російська революція, концепція, дискурс.

У світовій науці загалом, і в історичній науці зокрема, в останні десятиліття спостерігаються доволі суперечливі процеси. Вони пов'язані з пошуком нових методів і принципів дослідження. Такі пошуки часом спричиняють суттєві недоліки у написанні наукових праць, створенні хибних узагальнюючих концепцій та теорій, невдалому запозиченні методології однієї науки для наукових розробок в іншій. Дуже часто з'являється мода, «тренд» на певні міфологеми. Не лише суспільству, але й науковцям у різний спосіб пропагують, нав'язують певні кліше, ціннісні та оціночні орієнтири. Особливо це стосується відомих подій, явищ і процесів, що по особливому сприймаються у різних державах. Непоодинокими є факти відвертого втручання державних інституцій у роботу ЗМІ, Інтернет-мережі, що максималізують ефект такого

© Вітенко М., 2017

Вітенко Микола Дмитрович – кандидат історичних наук, доцент кафедри історії слов'ян Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

світосприйняття. Яскравим прикладом маніпулювання з громадською свідомістю є оцінки подій Великої Російської революції 1917 р.

На сьогодні спостерігається тенденція коли чи не найбільшим фахівцем з вивчення історії революції в Росії називають американського політолога Р. Пайпса¹, а цю драматичну сторінку, як і Першу світову війну, називають, вслід за Н. Талемом, «чорним лебідем» – тобто важкопрогнозованою і рідкісною подією зі значними наслідками². До того ж висловлюється поодинокими авторами думка про те що зовсім скоро такий же «чорний лебідь» може знову з'явитися в політичному житті Росії. Іноді видається, що прихильники цих думок перебувають у полоні цифр, вірніше нумерології як псевдонауки. Видаючи бажане за дійсне, підтасовують факти з історії Росії початку XX ст. і початку XXI ст. й проводять історичні паралелі. У низки українських публіцистів – П. Кралюка³, Ю. Корогодського⁴ та ін. – 2017 р. донедавна виглядав копією 1917 р. з низкою «пророцтв» про неминучий і швидкий крах Росії, її дезінтеграцію та розпад.

Публіцистичні твердження можна було б ігнорувати, якщо б їх так активно не нав'язували у засобах масової інформації українському суспільству і якщо б вони не користувалися певним успіхом у глядачів та читачів. Ситуація, що склалася навколо висвітлення публіцистами України та Росії передумов, причин, перебігу та наслідків Великої Російської революції потребує детального аналізу та порівняння насамперед історіографічної складової цієї проблеми. Адже в складні періоди історії суспільство повинно покладатися саме на фахівців.

Тож головною метою статті є вивчення українського та російського дискурсів Великої Російської революції, етапи їх формування, основні риси та можливі тенденції подальшого розвитку. Досліджується історіографія проблеми розпаду Російської імперії.

Зараз в Україні доволі драматично і суперечливо тривають пошуки національної складової загальносвітових та загальноєвропейських процесів і явищ. Водночас стають дедалі очевидними розбіжності між ученими Росії та України

на події, які до 1991 р. трактувалися зі спільних позицій. Ще більші розходження спостерігаються у суспільній свідомості. Мова йде про формування двох відмінних національних візій колишнього спільного минулого. Тому, наведемо певну ретроспективу оцінок Великої Російської революції у працях українських та російських авторів.

Свого часу радянське трактування подій у Російській імперії у 1905 – 1917 рр. було закріплено у низці фундаментальних досліджень. Зокрема у комплексному 12-томному видання «История СССР с древнейших времен до наших дней. В 12 т.» (1967) томи 6 та 7 були присвячені саме висвітленню витокам революції і безпосередньо революційним подіям⁵.

Майже одночасно було видано книги «Великая Октябрьская социалистическая революция. Хроника событий. В 4 т. (М., 1957-1961)», «История Великой Октябрьской социалистической революции» за редакцією П. Соболева (М., 1967). У цих виданнях, як і в надрукованій у 1987 р. енциклопедії «Великая Октябрьская социалистическая республика» підкреслювалося «історичну закономірність соціалістичної революції в Росії», вказувалося, що «поряд із наявністю і розвитком економічних передумов революції в Росії зростали і зміцнювалися соціальні сили, покликані здійснити її», підкреслювалося, що рушійною силою революції стали робітники, пролетаріат, вказувалося, що «Лютнева буржуазно-демократична революція 1917 р.» була важливим етапом на шляху до соціалістичної революції. Автори радянських досліджень обстоювали ідею про неминучість поразки буржуазії від пролетаріату, оскільки повстання останнього переросло в революцію «опирається на революційне піднесення народу». Основним завдання революції визначалося «злам буржуазної державної машини і будівництво нової Радянської держави». Важлива роль «тріумфальному встановленні більшовицької влади» відігравали з'їзди робітничих, солдатських та селянських депутатів, РСДРП (б) та особисто В. Ленін. Підкреслювалося, що «Жовтнева революція дала початок революційному оновленню світу, переходу від капіталізму до соціалізму і комунізму»⁶. Зазначені видання чітко визначали хронологічні рамки революції, її етапи, простежували наслідки.

Для популяризації наукових досліджень видавалися книги зі спрощеними варіантами викладу схеми революції 1917 р. в Росії. До таких видань, що як правило видавалися до чергової річниці 1917 р., належали «Великая Октябрьская социалистическая революция. Маленькая энциклопедия» (М., 1968, 1977), «Октябрьская революция. Вопросы и ответы» (М., 1987) та ін⁷.

У ході реформ, що впроваджувалися М. Горбачовим у рамках «перебудови» 1985 – 1991 рр., зокрема у питаннях політики гласності та демократизації суспільного життя, відбувалося зростання загальнолюдських цінностей над класовими. Це спонукало істориків, особливо у 1987 – 1991 рр. до пошуків нових концепцій революційних подій 1917 р., як альтернативи офіційній радянській. У ході такої переоцінки відбувалася відмова від принципів «пролетарського інтернаціоналізму» та проходило засудження «диктатури пролетаріату».

В цей же період суттєво розширилося коло питань пов'язаних із революцією, що поверталися до наукового обігу. Насамперед йшлося про переосмислення радянського минулого й здобутків історіографії. Звучали заклики В. Наумова, Н. Маслова про повернення до першоджерел – насамперед до творів Леніна, а не до рішень пізніших з'їздів. За словами Б. Земцова виникла суперечка навколо того «наскільки кращий соціалізм би побудували М. Бухарін, Ф. Розкольников, О. Риков у порівнянні з «поганим соціалізмом», який створили Й. Сталін, В. Молотов, Л. Каганович та інші»⁸. Зміст суперечки звівся до протиставлення «хорошого» Леніна і «поганого» Сталіна, що було спробою поєднати радянську дійсність з критикою тоталітарного минулого.

Далі мова йшла вже про повернення забутих імен – почали з'являтися біографії Л. Троцького, Г. Зіновієва, Л. Каменєва, В. Антонова-Овсієнка, Х. Раковського та ін. активних учасників революційних подій, що встановлювали владу більшовиків.

Далі вже наприкінці 1991 – на початку 1992 р. відбувалося повернення із минулого біографій супротивників більшовиків. Так серед російських науковців (Вандалковська М., Грязнова Т., Думова Н., Корзун В., Медушинский О., Федорченко С. та ін.) почали з'являтися перші біографічні розвідки про П. Столипіна, П. Мілюкова, О. Керенського, О. Колчака,

А. Денікіна, П. Врангеля, М. Юденича тощо. Активно поширювалася мемуарна література учасників білого руху, перевидавалися опубліковані за кордоном спогади Л. Троцького, праці російських емігрантів, переважно монархістів.

Українські науковці С. Кульчицький, Ю. Шаповал, В. Солдатенко в цей же час друкують статті, окремі брошури про М. Грушевського, В. Винниченка, С. Петлюру, Н. Махна. Паралельно друкують їхні спогади, праці українських емігрантів – Д. Дорошенка, П. Христюка, І. Нагаєвського, І. Мазепи⁹.

Зазначені публікації здійснювалися з використанням близьких підходів, однак вже тоді акценти російських і українських вчених були різними. Російські науковці наголос робили на альтернативних радянській моделях державотворення. Окремі з них пішли шляхом тотального заперечення радянського минулого. Викриваючи жахіття «червоного терору», вони делікатно замовчували злочини білогвардійців. Засуджуючи радянський карально-репресивний апарат, вони ігнорували анахронічність державницьких моделей тих же О. Колчака та А. Денікіна. Поодинокі історики продовжили розглядати події 1917 р. з точки зору радянської історіографії.

Українські ж насамперед намагалися дистанціюватися від минулого Російської імперії, заперечували доцільність діалогу між Тимчасовим урядом у Петрограді і Українською Центральною Радою у Києві; переоцінювали національну складову революції, в тому числі мотивацію українського населення, рівень його самоідентифікації. Спільним було прагнення російських та українських вчених запропонувати альтернативну радянській концепцію революції в Росії 1917 р. Однак при цьому справді серйозних досліджень не проводилося, а сама революція 1917 р. із головного питання всієї радянської історіографії з її основним рушієм історії – «класовою боротьбою» поступово почала перетворюватися на одну із важливих тем, щоб вже на наступному етапі взагалі перейти на периферію наукових досліджень.

Характерно, що орієнтовно до 1994 р. в російському та українському суспільстві панувала певна невизначеність. І це відобразилося на майже повній відсутності нових підручників та навчальних посібників, монографічної літератури. Вже на

початку 1994 р. стало очевидним, що надалі така ситуація тривати не може. Президенти Російської Федерації і України майже одночасно поставили своїм науковцям завдання виробити нові концепції вітчизняної історії.

За визначенням М. Єрофєєва, переломним для оцінок революційних подій 1917 р. в Росії стало 5 листопада 1994 р. Тоді за рішенням адміністрації президента Росії і уряду Москви було проведено науково-практичну конференцію «Жовтень 1917 р. і більшовицький експеримент в Росії». Сама назва заходу виступила вердиктом для революції. Виступаючи на конференції С. Філатов, Д. Волкогонов характеризували події 1917 р. як «смуту – свято люмпенів», «бісовщина», «найбільш трагічною подією російської тисячолітньої історії», «державним переворотом, у результаті якого владу узурпувала невелика за чисельністю, але згуртована ліворадикальна партія». Усі трагічні події ХХ ст., за твердженням Д. Волкогонова походили «від Леніна і ленінізму»¹⁰. При цьому більшість учасників зазначеної конференції давали більш консервативні оцінки. Новацією стали доволі високі оцінки Лютневої революції 1917 р. Окремі ж виступаючи на конференції пропонували події 1917 р. назвати Російською революцією, забравши із назви «як дискредитовані історією слова «Велика», «Жовтнева», «соціалістична». Та однастайності в цьому питанні досягнуто не було.

У 1994 – 1999 рр. увага російських вчених до революції 1917 р. поступово знижувалася. Змінилися й акценти. Суттєво зменшилася кількість досліджень присвячених Леніну, більшовикам, натомість появились праці про Миколу II, його родину, антибільшовицькі рухи, вплив Першої світової війни на початок революції. Змін зазнали й оцінки історичних персоналій. У більшості досліджень присвячених Леніну, лідер більшовиків замальовувався вкрай негативно. При цьому явно недостатньо вивчалися такі важливі для розуміння причин революції, її перипетії, результатів, питання, як рівень життя населення в період війни і революції, соціальна політика царизму і Тимчасового уряду, фінансове становище Росії напередодні революції і в 1917 р. та багато інших, що фігурували в радянській історіографії.

Результатом наукових пошуків українських вчених цього етапу стала презентація на початку 1995 р. 2-томного видання «Історія України: нове бачення». Другий том видання побачив світ лише в 1996 р. Він відкривався розділом «Українська революція: доба Центральної Ради», автором якого був В. Верстюк (йому ж належать два наступні розділи «Українська держава» та «Українська Народна Республіка під проводом Директорії»).

В. Верстюк зокрема підкреслював, що революція розпочалася 24 лютого 1917 р. у Петрограді і переросла вже 27 лютого в повалення самодержавства, давши поштовх революційним подіям по цілій Російській імперії. До 27 лютого «політичне життя в Україні перебувало в стані летаргії». Лише після повалення влади Тимчасового уряду більшовиками Центральна Рада в Києві видала III універсал, де проголошувалася УНР¹¹. Загалом видання «Історія України: нове бачення» активізувала українських вчених, спонукала їх до вивчення подій 1917 р. саме в Україні. Події у Петрограді опинилися на периферії української історіографії.

Впродовж 1996 – 1999 рр. саме під таким кутом зору розставлено акценти у передмові до видання “Українська Центральна Рада. Документи і матеріали: у 2 т. (1996 – 1997), монографії В. Верстюка «Українська Центральна Рада» (1997), колективній праці «Україна: альтернативи поступу (критика історичного досвіду)» (1997)¹². Водночас робилися спроби вивчити соціальні процеси в Україні напередодні і під час революції 1917 р.¹³. Своєрідним підсумком для української історіографії цього етапу стала монографія В. Солдатенка «Українська революція. Історичний нарис»¹⁴.

Загалом наукові здобутки 1994 – 1999 рр. в російській та українській історіографії революції 1917 р. можна трактувати одним словом – «вперше». Історики на цьому етапі не скільки дискутували між собою, скільки із радянськими оцінками революції, пропонували власні альтернативні концепції. Вже під час наступного етапу компромісність було замінено на непримиренні дискусії.

Так, у 1999 – 2004 рр. у російській історіографії Великої Російської революції виокремилося щонайменше три головні напрямки: консервативний (монархічний), ліберальний (демократичний), соціалістичний (радянський). Доволі точні оцінки

цих напрямків дав М. Єрофєєв. На його думку, представники консервативного напрямку вважають ідеалом дореволюційну, патріархальну, православну, монархічну, єдину і неділиму Росію. Для них революція є катастрофічною випадковістю, що прирєкла країну на загибель. До революції Росії мала особливу місію і розвивалася власним унікальним шляхом. Прихильники ліберальної історіографії натомість ідеалізують конституційну монархію чи парламентську республіку, а тому засуджують царський режим за небажання проводити реформи еволюційним шляхом, а більшовиків засуджують за ліквідацію демократії і встановлення тоталітаризму. Як правило представники цього напрямку вивчають можливі альтернативи – проекти державних реформ М. Сперанського, С. Вітте, П. Столипіна. Представники соціалістичного напрямку вважають революцію історичною закономірністю, в цілому позитивною подією для Росії¹⁵. Поділ на ці напрямки зберігається до сьогодні. Між їхніми представниками ведеться запекла боротьба, лунають звинувачення у підтасовці джерел, суб'єктивності висновків і т. д. Яскравим прикладом такого протирєбства є публікація книги А. Арутюнова «Досье Лєнина без рєтуши» (М., 1999) та відгуків на неї¹⁶. Назагал у вузівських та шкільних підручниках відбувається як правило поєднання ідей консерваторів і лібералів, або ж лібералів і соціалістів.

Характерно, що у 1999 – 2004 рр. відбулася фрагмєнтація й української історіографії. Частина науковців продовжувала дотримуватися соціалістичної концепції. Однак, їх вплив на українське суспільство різними шляхами зменшували, фактично виключаючи із історіографічного мєйнстрєму. Часом мала місце свєдома самоізоляція таких науковців, їх переорєєнтація на російських вчених соціалістичного спрямування.

Загалом українську історіографію революції 1917 р. умовно можна поділити на наступні напрямки: 1) прихильники Центральної Ради та М. Грушевського; 2) прибічники Української Дєржави П. Скоропадського; 3) симпатики Дирєкторії УНР; 4) анархїсти та інші угруповання лєвого спрямування. Акцєнти у всіх чотирьох напрямках зміщено в сторону україноцєнтризму, а події в Росії фактично упускалися українськими вченими. Представники перших трьох напрямків виступали ще й автора-

ми шкільних та університетських підручників з історії України. Підручників та посібників з всесвітньої історії для студентів вищих навчальних закладів України тривалий час не було, а коли вони з'явилися то подіям Великої Російської революції в них відводили вкрай мало уваги, обмежуючись переліком фактів та подій, уникаючи будь-якого, навіть поверхневого аналізу.

Характеризуючи напрямки зауважимо, що до першого можна зарахувати В. Верстюка, О. Реєнта, О. Рубльова¹⁷. Вони підкреслюють роль Центральної Ради як єдиної легітимної установи, намагаються виправдати помилки та невдачі М. Грушевського. Зазначені автори часто виступають прихильниками парламентської республіки.

До симпатиків гетьманату належать П. Гай-Нижник, М. Ковальчук, Ю. Латиш та інші¹⁸. Вони віддають належне державотворчим заходам гетьмана, акцентують увагу на стабілізації економіки в період його правління, виправдовують співпрацю з німецьким та австрійським урядами і білогвардійцями.

Серед дослідників Директорії вирізняються М. Литвин, С. Литвин, В. Савченко, В. Сергійчук, які критикують гетьманат за його антисоціальні заходи, сприяння грабунку німецькими окупантами, виправдовують помилки Директорії і особисто С. Петлюри¹⁹. На їхню думку Україна мала б реалізуватися як президентсько-парламентська держава.

До четвертої групи варто зарахувати не лише симпатиків Нестора Махна, але й науковців, що вивчали отаманський рух М. Григор'єва, керівників Холодного Яру тощо. Їхні дослідження поступаються науковим рівнем попереднім напрямкам, а їхні публікації іноді носять публіцистичний чи літературний характер. Для них притаманна ідеалізація «повстанської вольниці», порівняння отаманщини з козаччиною.

На п'ятому етапі становлення історіографії Великої Російської революції у 2005 – 2017 рр. російські науковці намагалися остаточно відійти від формаційного підходу до цивілізаційного та культурологічного. На думку ж О. Сахарова широко впроваджено ліберально-формаційну методологію²⁰.

Найбільш перспективною для російських вчених на цьому етапі виявилася теорія модернізації. Вона розглядає історичний процес як поступальний розвиток суспільства

від менш розвинутих стадій до більш розвинутих. Прихильники цієї теорії пояснюють Велику Російську революцію як закономірну спробу вирішити завдання переходу від аграрного суспільства до індустріального²¹.

Саме в 2005 – 2017 р. серед російських істориків було остаточно утверджено нову термінологію. Остаточно було замінено термін «Велика Жовтнева соціалістична революція» на «Велика Російська революція». Суттєвих змін зазнали хронологічні рамки цього явища. Якщо раніше революція розпочиналася в жовтні 1917 р. (зрідка в лютому), то зараз появились спроби охарактеризувати Велику Російську революцію як процес, що розпочався масовими протестами у 1905 р. і завершився встановленням диктатури Й. Сталіна та переходом до індустріалізації в СРСР у 1929 р.²². Такі великі хронологічні рамки обґрунтовано піддавалися критиці. Більш звичною на сьогодні є схема запропонована О. Шубінім, що обмежує події Великої Російської революції лютим – жовтнем 1917 р.²³, що зрештою на сьогодні домінує серед професійних російських істориків.

Зауважимо, що серед українських істориків майже відсутні монографічні дослідження Великої Російської революції. Виняток становлять хіба поодинокі статті, брошури, розвідки. Тут також можна виокремити розвідку С. Кульчицького «Російська революція 1917 року: Новий погляд» (К., 2008). Суть нового погляду на Російську революцію 1917 р. полягає у розгляді демократичного і радянських струменів революційного процесу як самостійних. Анархічний за своєю природою радянський струмінь революції в Росії переміг 7 листопада завдяки опануванню рад більшовиками. Опанування більшовиками багатьох рад, передусім у великих містах і на фронті, стало можливим внаслідок перехоплення В. Леніним радянських гасел революції. Після утвердження диктатури більшовики повернулись до своїх програмних гасел і почали проводити засобами терору і пропаганди власну революцію – комуністичну. Автор доводить, що більшовицьку революцію слід розглядати як мутацію революційного процесу в Росії²⁴.

Загалом напередодні столітнього ювілею Великої Російської революції науковці обох країн активізувалися. Проводилися проблемні конференції, симпозіуми, круглі столи. Однак, вони не привнесли ніяких нових концепцій, методологічних підходів,

а швидше засвідчили певну стагнацію досліджень. Водночас в Україні та Росії спостерігалася певна байдужість владних органів щодо відзначення революційних подій. Фіксувалися навіть спроби закріпити негативний образ революції як такої. Були й спроби популяризувати її.

У Російській Федерації до святкування підійшли значно ґрунтовніше. Це простежується як за кількістю заходів, так і за кількістю документальних фільмів показаних глядачам у лютому-листопаді 2017 р. Чого варті лише серіали «Подлинная история Русской революции», «Троцкий», що попри схвалення глядачів були піддані обґрунтованій критиці науковців за спрощеність, антисемітизм, небажання бачити закономірностей та передумов революції.

Загалом в сучасній російській та українській історіографії Великої Російської революції можна виокремити наступні етапи: 1 етап – 1987 – 1991 рр. – пошук нових концепцій революційних подій 1917 р.; 2 етап – 1991 – 1994 рр. – повернення забутого; 3 етап – 1994 – 1999 рр. – утвердження нових наукових концепцій і їх запровадження у навчальний процес, публіцистику; 4 етап – 1999 – 2004 рр. це фрагментація російської та української історіографії революції, поява різних, часто супротивних напрямків; 5 етап – з 2005 і до сьогодні.

На відміну від перших двох етапів, коли тенденції були спільні для російської і української історіографії вже з 1994 відбуваються помітні розходження в об'єктах і предметах дослідження, методах наукових пошуків, що вплинуло і на результати. Мова йде про два нові бачення, дискурси колись спільного минулого. Зауважимо, що розбіжності в оцінках подій столітньої давності між українськими та російськими авторами, на наш погляд, викликані суттєвими вадами сучасної вітчизняної методології вивчення соціально-економічної історії. Адже якщо в СРСР остання ґрунтувалася на марксистській ідеології, мала системний, осмислений характер, то зараз різними істориками здійснюються спроби пояснити важливі соціально-економічні процеси за допомогою спрощених нових методів та підходів, запозичених із філософських підходів ліберальних вчених, фрейдистів, послідовників «школи Анналів», соціальної антропології,

історії повсякдення, що, на наш погляд, не є цілком виправданим і не дозволяє українським вченим ставити об'єктивні оцінки історичним постатям, подіям, фактам, процесам, та робити неупереджені висновки. Куди більш цікавою для подальшого розвитку історіографії Великої Російської революції є модерністська концепція. Сподіваємося, що усвідомлення цієї проблеми допоможе вітчизняним науковцям зосередитися на виробленні власної чи запозиченні вже існуючої більш вдалої методології вивчення соціально-економічної історії. Адже погане знання, розуміння і тлумачення минулого ще неодноразово призводитиме до помилок і трагедій у майбутньому.

Примітки:

¹ Пайпс Р. Русская революция. Кн. 1. Агония старого режима. 1905 – 1917 / Ричард Пайпс. – М.: Захаров, 2005. – 1904 с.

² Талєб Н. Н. Чорний лебідь: про вплив маловірогідного / Нассім Ніколас Талєб. – К.: Наш формат, 2017. – 392 с.

³ Кралюк Петро. Путін розвалює свою країну. Чи доживе Росія до 2017 року? / Петро Кралюк // Радіо Свобода. – Режим доступу : <https://www.radiosvoboda.org/a/26568619.html>. – Назва з екрана. – Дата публікації : 05.09.2014. – Дата перегляду : 22.11.2017.

⁴ Корогодський Юрій. Кривавий 1917 рік. Як Росія втратила демократію, яка була так близько / Юрій Корогодський // Еспресо. TV. – Режим доступу : https://espresso.tv/article/2017/02/23/lyutneva_revolyuciya. – Назва з екрана. – Дата публікації : 23.02.2017. – Дата перегляду : 22.11.2017.

Зараз такі порівняння потрохи почали зникати, адже 2017 р. наближається до завершення, а нової Російської революції так і не відбулося, очевидно, що і в ближчому майбутньому, а то й взагалі її теж не передбачається, адже відсутні її передумови. Принагідно зауважимо, що в україномовному сегменті Інтернету поширювали також перекладені з англійської мови шведського економіста Андерса Аслунда (Андерс Аслунд. Россия и ее неустойчивое равновесие / Аслунд Андерс // ЛІГА.net – Режим доступу : http://www.liga.net/opinion/317156_anders-aslund-rossiya-i-ee-neustoychivoe-ravnovesie.htm. – Назва з екрана. – Дата публікації : 07.02.2017.18:40. – Дата перегляду : 22.11.2017.), американського економіста Кріса Форда (Форд Кріс.

Українська революція 1917 – 1921 років: вирішуючи долю Європейської соціалістичної революції / Кріс Форд // Спільне. commons – Режим доступу : <http://commons.com.ua/uk/ukrayinska-revoljutsiya-1917-1921-rr-virishuyuchi/>. – Назва з екрана. – Дата публікації : 08.11.2010. – Дата перегляду : 22.11.2017.), з російської – публіцистів Олега Кудріна (Кудрін Олег. Як і чому в 2017 році Росія не відзначала сторіччя революції / Олег Кудрін // УКРІНФОРМ – Режим доступу : <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2339333-ak-i-comu-v-2017-rosi-rosia-ne-vidznacila-storicca-revolucii.html>. – Назва з екрана. – Дата публікації : 07.11.2017. – Дата перегляду : 22.11.2017.), Альфреда Коха (Кох Альфред. На похоронах России / Альфред Кох // Аргумент. – Режим доступу : <http://argumentua.com/stati/alfred-kokh-na-pokhoronakh-rossii>. – Назва з екрана. – Дата публікації : 06.10.2014. – Дата перегляду : 22.11.2017.; Кох Альфред. Щось ювілейне. У рік сторіччя зі смерті П. Столипіна / Альфред Кох // Обозреватель.ua – Режим доступу : <https://www.obozrevatel.com/ukr/blogs/61429-alfred-koh-schos-yuvilejne.htm>. – Назва з екрана. – Дата публікації : 03.05.2012. – Дата перегляду : 22.11.2017.), що за своїм змістом перегукуються із наведеними публікаціями П. Кралюка та Ю. Корогодського. Жоден із названих публіцистів, як і згадані Р. Пайпса та Н. Талейб, не є фаховими істориками, але їхні думки видаються як авторитетні саме в історичній галузі знань.

⁵ История СССР с древнейших времен до наших дней. В 12 т. / Под ред. Б. Н. Пономарева. – М.: Наука, 1967. – ТТ.6, 7.

⁶ Великая Октябрьская социалистическая революция. Хроника событий. В 4 т. / Ответ. сост. В. В. Кутузов. – М. : АН СССР. – 1957 – 1961.; История Великой Октябрьской социалистической революции / Под ред. П. Н. Соболева. – М. : Наука, 1967. – 702 с.; Великая Октябрьская социалистическая революция. Энциклопедия / Под ред. П. А. Голуба. – М. : Советская энциклопедия, 1987. – С. 9 – 30.

⁷ Октябрьская революция. Вопросы и ответы / Сост. Ю. И. Корблев. – М. : Политиздат, 1987. – 480 с.

⁸ Земцов Б. Н. Историография революции 1917 г. / Земцов Б. Н. // Международный исторический журнал. – 1999. – № 2.

⁹ Солдатенко В. Ф. Українська революція. Історичний нарис / Солдатенко В. Ф. – К.: Либідь, 1999. – С. 16 – 18.

¹⁰ Ерофеев Н. Д. Современная отечественная историография русской революции 1917 года / Ерофеев Н. Д. // Новая и новейшая история. – 2009. – № 2. – С. 92.

¹¹ Історія України: нове бачення: У 2-х т. / Під ред. В. А. Смолія. – Т. 2. – К.: Вид-во «Україна», 1996. – 494 с.

¹² Українська Центральна Рада. Документи і матеріали: у 2 т. – К., 1996. – Т. 1. – 591 с.; 1997, Т. 2. – 424 с.; Верстюк В. Українська Центральна Рада / Верстюк В. – К., 1997. – 344 с.; Кремень В. та ін. Україна: альтернативи поступу (критика історичного досвіду) / Кремень В., Табачник Д., Ткаченко В. – К., 1997. – С. 198 – 258.

¹³ Андрусишин Б. І. У пошуках соціальної рівноваги. Нарис історії робітничої політики української революції та визвольних змагань 1917 – 1920 рр. / Андрусишин Б. І. – К., 1995. – 192 с.; Захарченко П. Селянська війна в Україні: рік 1918 / Захарченко П. – Київ, 1997. – 188 с.; Реєнт О. П. Українська революція і робітництво: соціально-політичні і економічні зміни 1917 – 1920 рр. / Реєнт О. П. – К., 1996. – 265 с.

¹⁴ Солдатенко В. Ф. Українська революція. Історичний нарис / Солдатенко В. Ф. – К.: Либідь, 1999. – 976 с.

¹⁵ Ерофеев Н. Д. Современная отечественная историография русской революции 1917 года / Ерофеев Н. Д. // Новая и новейшая история. – 2009. – № 2. – С. 95-96.

¹⁶ Арутюнов А. Досьє Леніна без ретуші / Аким Арутюнов. – М.: Вече, 1999. – 352 с.

¹⁷ Верстюк В. Ф. Назв. праці.; Реєнт О. П., Рубльов О. С. Українські визвольні змагання 1917 – 1921 рр. / Реєнт О. П., Рубльов О. С. – К., ВД Альтернативи, 1999. – 306 с.

¹⁸ Гай-Нижник П. П. Фінансова політика уряду Української Держави Гетьмана П. Скоропадського (29 квітня – 14 грудня 1918 р.) / Гай-Нижник П. П. – К., 2004. – 430 с.; Ковальчук М. Гетьман Павло Скоропадський та українське державотворення доби визвольних змагань / Ковальчук М. // Пам'ять століть. Україна: Історичний науковий та літературний журнал. – 2002. – № 1. – С. 38-53; Латиш Ю. В. Гетьман Павло Скоропадський: історичний портрет на тлі епохи / Латиш Ю. В. // Соціальна історія: науковий збірник / Київський національний університет ім. Тараса Шевченка. – Київ, 2008. – Вип. 3. – С. 59-66.

¹⁹ Литвин М. Р., Науменко К. Є. Історія ЗУНР. – Львів: Інститут українознавства НАНУ, 1995. – 368 с.; Литвин С. Суд історії: Симон Петлюра і Петлюріана. – К.: Вид-во ім. О. Теліги, 2001. – 640 с.; Савченко В. А. Симон Петлюра. – Харків: Фоліо, 2004. – 416 с.; Сергійчук В. І. Симон Петлюра. – К.: Україна, 2004. – 448 с.

²⁰ Сахаров А. Н. О новых подходах к истории России / Сахаров А. Н. // Вопросы истории. – 2002. – № 8. – С. 4.

²¹ Алексеев В. В., Алексеева Е. В. Распад СССР в контексте теорій модернізації і імперської революції / Алексеев В. В., Алексеева Е. В. // Отечественная история. – 2003. – № 5. – С. 3.

²² Донскова Л. А. К вопросу о периодизации революции и гражданской войны в России / Донскова Л. А. // Дискуссионные вопросы российской истории. – Арзамас, 1998. – С. 210.

²³ Шубин А. В. Великая Российская революция: от Февраля к Октябрю 1917 года / А. В. Шубин. – М. : ООО «Родина МЕДИА», 2014. – 452 с.

²⁴ Кульчицкий С. Російська революція 1917 року: Новий погляд / Кульчицкий С. – Київ: Наш час, 2008. – 78 с.

Mykola Vitenko

The Great Russian Revolution: Ukrainian and Russian discourses

This article is devoted to the study of the interpretation of preconditions, causes, circumstances, chronological framework, driving forces and consequences of the Great Russian Revolution by contemporary Russian and Ukrainian scholars, journalists, authors of textbooks, journalists, etc. Attention is drawn to differences in the explanation of centuries-old events between representatives of various historical schools. The impact of political ideologies on these processes is highlighted. The author shows the main versions and interpretation of events in Russia in the first decades of the twentieth century.

The article proposes a periodization of Russian and Ukrainian historiography of the Great Russian Revolution. The author points out the significant differences between Ukrainian and Russian scholars. They deepened after 1994.

Key words: *revolution, First World War, Great Russian Revolution, concept, discourse.*

Надійшла до редколегії 28.11.2017 р.